

obține o imagine a bogăției de observații judicioase, care vin de la un cunoscător familiarizat cu limba oratorilor atici și cu realitățile istorice contemporane.

Trei indici măresc eficacitatea consultării lucrării la Albini. Primul indice conține denumirile grecești (40 la număr), care s-ar fi putut dubla și tripla cu ușurință, fără a produce dificultăți tipografice. Al doilea indice cuprinde termenii retorici (20 cuvinte), iar al treilea numele de savanți moderni (137 nume) citați în introducere și comentariu; acești doi indici sînt compleți. Lucrarea profesorului Albini este de recomandat atît specialiștilor, cît și tuturor acelor pe care îi interesează istoria Greciei și retorica în secolul al IV-lea.

Terminăm recenzia noastră exprimîndu-ne dorința ca să apară cît mai curînd, îngrijit de același autor, textul comentat al celorlalte două orațiuni ale lui Andocide: *Despre mistere* și *Despre pace*, primul fiind cel mai complet și cel mai important ca document uman și istoric dintre cele trei discursuri conservate ale lui Andocide.

Aram M. Frenkian

XÉNOPHON, *Banquet. Apologie de Socrate*. Texte établi et traduit par François Ollier. Paris, Société d'édition « Les Belles Lettres », 1961, 121 p. (în cea mai mare parte duble).

Volumele colecției « Budé » se succed, dar nu se aseamănă. După o ediție ca aceea a *Politicii* aristotelice, îngrijită de Aubonnet, caracterizată printr-o introducere de proporțiile unei monografii și printr-un amplu aparat de note (cf. *Studii Clasice*, III, p. 463—465), ultimul fascicul din operele lui Xenofon, pregătit de Fr. Ollier și închinat *Banchetului* și *Apologiei*, ne readuce la tipul celor mai vechi publicații din serie, în care — dacă se exceptă dialogii platonici editați de Robin — textele apăreau stinghere, între un cuvînt-înainte sumar și un număr restrîns de note explicative, plasate în josul paginilor mai curînd pentru echilibrarea textului grec cu cel francez decît pentru lămurirea cititorului. Amîndouă extremele fiind de evitat, mi se pare că preferința trebuie totuși să meargă spre efortul de erudiție, dacă ne gîndim la caracterul colecției și la serviciile pe care e chemată să le aducă. Dacă ar mai fi vreo îndoială în această privință, e de ajuns să rechemăm în minte aprobarea unanimă cu care a fost salutată apariția atîtor autori din seria greacă, din numărul cărora mă mulțumesc să amintesc Herodotul lui Legrand, exemplar în atîtea privințe.

Fără să fie superficială, « notița » ediției pe care o semnalez poate fi deci caracterizată ca « sumară ». Aceasta înseamnă că, după rapide indicații cu privire la subiectele celor două opusculi, după considerații asupra compoziției lor a căror utilitate nu poate fi contestată, dar care sînt poate prea lungi în raport cu proporțiile notiței în ansamblu, autorului îi rămîne prea puțin răgaz spre a se ocupa de ceea ce s-ar fi cuvenit să-l intereseze cu precădere: raportul celor două opusculi cu scrierile corespunzătoare ale lui Platon și, în ultimă instanță, ceea ce filologii germani obișnuiesc să numească « der echte und der xenophontische Sokrates ». Ambele probleme sînt expediate în cîteva cuvinte, cititorului doritor să se lămurească în privința lor opunîndu-i-se, în primul caz, un *non liquet*, în cel de-al doilea nici măcar atît.

În stabilirea textului Fr. Ollier s-a lăsat călăuzit de criterii eclecticice. Din manuscrisele numeroase (dar mediocre) ale *Banchetului*, datînd în cea mai mare parte din sec. XV, luarea lui amînte nu se îndreaptă cu precădere asupra nici unuia, deși arată a fi colaționat personal, după fotografii, doi *Ambrosiani* (Q și R), ambii din sec. al XV-lea. Între clasificarea lui Schenkl, îndeobște adoptată în edițiile mai vechi, dar respinsă încă de acum o jumătate de veac de Castiglioni, și noua stemă a învățatului italian, autorul *Mirajului spartan* nu se crede îndrep-

tăiit să se pronunțe. Cum se exprimă singur: « on ne saurait, dans l'état actuel des choses, employer pour l'établissement du texte d'autre méthode que celle de l'éclectisme ». Lucrurile sînt mai simple cînd e vorba de *Apologie*, a cărei tradiție manuscrisă gravitează întregă în jurul unui *Vaticanus* din sec. al XII-lea (după Pierleoni chiar mai vechi), pus de toți editorii la baza edițiilor respective. Aci, în și mai mare măsură decît în cazul *Banchetului*, Ollier e datornicul unei tradiții cu atît mai fermă cu cît e mai unitară.

Despre traducere se pot face aprecieri aplicabile celor mai multe texte din colecția Budé: credincioasă, fără să înceteze a fi firească, și elegantă fără a adăuga la simplitatea originialului.

D. M. Pîppidi

P. PAPINI STATI *Siluae*. Recensuit Aldus Marastoni. Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri, MCMLXI.

Ediția de față a fost lucrată cu o deosebită conștiințiozitate.

În privința filiației și a clasificării manuscriselor, noul editor este aproape întru totul de acord cu opiniile predecesorilor săi (M. Krohn și, mai ales, A. Klotz). Astfel, ca și Klotz, socotește că M este arhetipul tuturor manuscriselor, că G H I K Q trebuie separate de F și grupate într-o familie aparte. De asemenea, recunoaște că între arhetip și unele mss. au existat manuscrise intermediare. El însuși stabilește existența unor manuscrise intermediare, de care predecesorii săi nu s-au preocupat de loc sau în mică măsură.

Prezentînd primele ediții din *Siluae*, autorul se ocupă, mai îndeaproape, de emendările făcute în sec. XV de către umanistul italian Angelus Politianus.

În stabilirea textului dă dovadă de prudență: evită soluțiile hazardate, conjecturile. Credem, totuși, că această prudență este puțin exagerată; de cele mai multe ori, autorul adoptă lecțiunile predecesorilor săi, savanți cu autoritate (Klotz, Vollmer, Krohn); nu aduce decît cîteva soluții proprii. Are, însă, meritul de a nu transcrie fără discernămint absolut toate lecțiunile anterioare, ci respinge ceea ce i se pare ncîntemeiat, nesigur sau depășit.

Cît privește lecțiunile proprii, acestea sînt judicioase. La I, 1, 64—65 *continuus septem per culmina uentis il fragor*, a propus cuvîntul *uentis*, în locul lui *montis*, transpus de copist, din nebăgare de seamă, de la versul 59. *Montis* ar fi fost și mai greu de explicat din punctul de vedere al raportului logic și gramatical cu celelalte cuvinte din context.

Autorul ține seama și de particularitățile de limbă și de stil ale lui Statius. Astfel, el are în vedere tendința poetului de a evita cu orice preț banalitatea, tendința care se datorește influenței retoricii. De aceea, la v. 84 din V, 1, unde este vorba de sarcinile importante pe care împăratul (Domițian) le pusese pe umerii colaboratorului său apropiat, *Abascantus*, în locul termenului *pondus* propune cuvîntul mai poetic, metaforic, *pensum*. Soluția este îndreptățită și de faptul că metafora e continuată de adjectivul *tractabile*.

Alteori, cînd adoptă o lecțiune nouă, se bazează și pe pasaje din *Siluae* sau chiar din operele altor autori, în care se mai întîlnește termenul sau construcția respectivă. Reconstituind un fragment din II, 6, 50, adoptă forma *pandisse* (*carmine quo pandisse queam?* = în ce poezie aș putea celebra?), în locul formei *potasse*, nesigură și inexplicabilă din punctul de vedere al sensului; aceasta cu atît mai mult cu cît verbul *pandere* este folosit în mai multe rînduri în construcții similare (I, 5, 29 etc.).

E de relevat faptul că editorul a introdus în aparatul critic și cîteva mărturii ale gramaticilor antici (ex. la I, 1, 107 notează: tura G¹O et e e *Prisciano* cfr. *Gramm. Lat. Keil*,